

Transvaal : eene schets van Zuid-Afrika in 't bijzonder van de Zuid-Afrikaansche Republiek en de Oranje-Vrijstaat

<https://hdl.handle.net/1874/234984>

mm 11692

B. 1899. VI, 11.

TRANSVAAL.

EENE SCHETS VAN ZUID-AFRIKA

IN 'T BIJZONDER VAN DE

Zuid-Afrikaansche Republiek en de Oranje-Vrijstaat

DOOR

J. J. TEN HAVE,

Leeraar in de Aardrijkskunde.

MET KAARTEN EN PLATEN.

's-GRAVENHAGE — JOH. YKEMA — 1899.

TWEEDE DRUK.

PRIJS 40 CENT.

TRANSVAAL.

EENE SCHETS VAN ZUID-AFRIKA

IN 'T BIJZONDER VAN DE

Zuid-Afrikaansche Republiek en de Oranje-Vrijstaat,

DOOR

J. J. TEN HAVE,

Leeraar in de Aardrijkskunde.

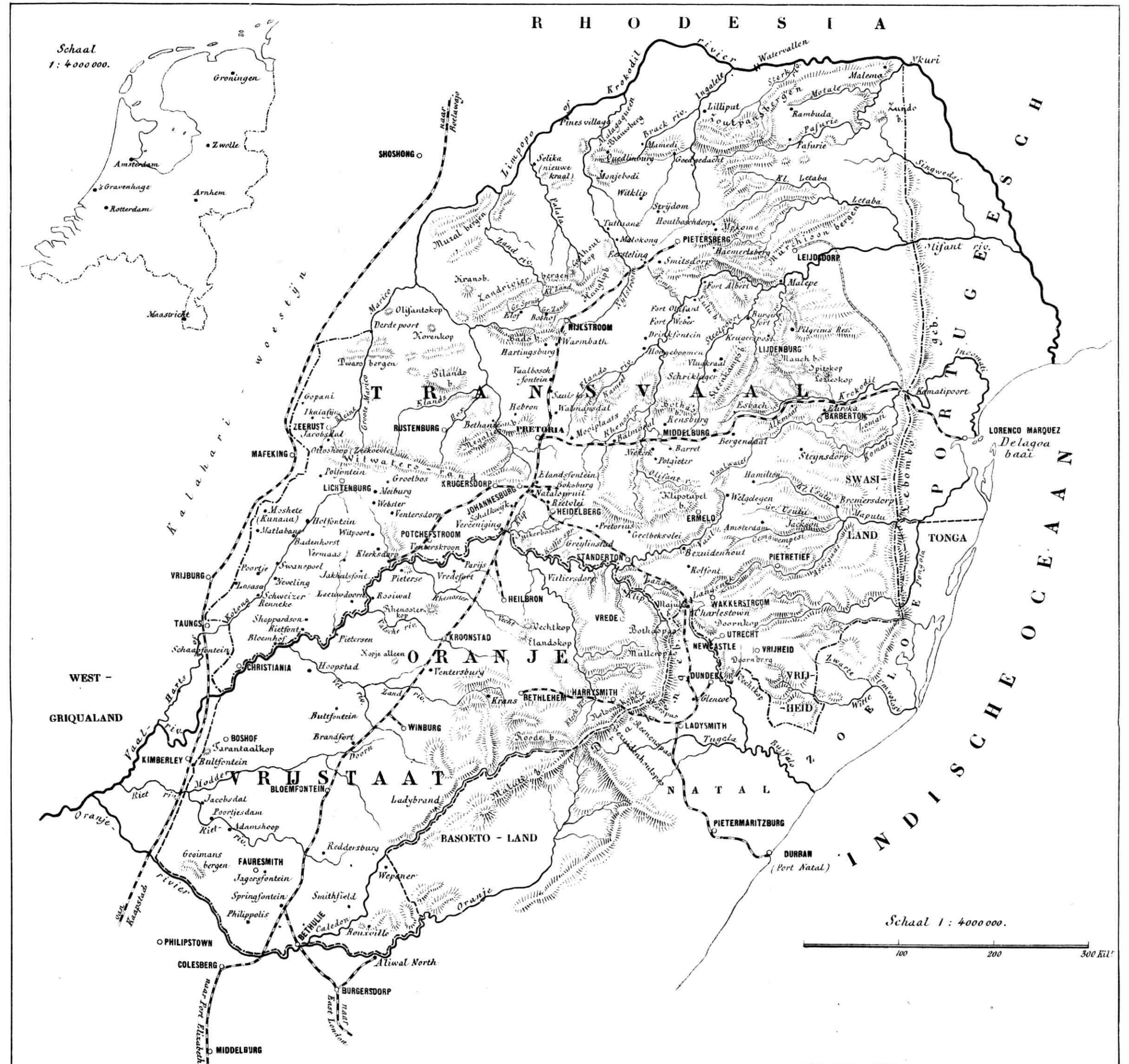
MET KAARTEN EN PLATEN.

TWEEDE DRUK.

's-GRAVENHAGE — JOH. YKEMA — 1899.

TRANSVAAL en ORANJE-VRIJSTAAT.

PAUL KRUGER.

TRANSVAAL.

Nieuws brengt dit werkje niet.

Het beoogt slechts eene eenvoudige schets te geven van het terrein, waar thans, helaas! de oorlog is ontbrand. Wel hebben de dagbladen met te waardeeren spoed allerlei inlichtingen over de „boerenrepublieken” gegeven, maar eene schets, die geheel Zuid-Afrika omvat, verscheen, zoover we weten, tot heden niet. Wij meenen, dat een overzicht van het geheel velen welkom zal zijn.

Zuid-Afrika heeft eenigszins den vorm van een' driehoek, met den top naar het Zuiden. Die top eindigt in de Naaldkaap, ten Zuid-Oosten van de bekende Kaap de Goede Hoop.

Bijna het geheele land ten Zuiden van 10° Zuiderbreedte is een plateau, d. w. z. eene hoog gelegen vlakte, gemiddeld 1200 M hoog.

Hier en daar zeer vlak, is het op andere plaatsen met enkele lage heuvel- en bergreeksen bezet. Aan de zijden daalt dit hoogland natuurlijk naar de kust, en bijna overal geschiedt dit in terrassen, als 't ware reusachtige trappen.

Naar het Zuiden loopt het hoogland op, zóó, dat de Zuidelijke en Zuidoostelijke randen hooge bergketens vormen. Als Zuidelijk randgebergte kunnen gelden de Nieuweveld-, Winter- en Sneeuwbergen. In de laatste bereikt de Kompasberg eene hoogte van 2738 M, d. i. 600 M hooger dan de Pilatus in Zwitserland en bijna tweemaal zoo hoog als de hoogste deelen van het Zwarte woud. Nog hooger zijn de bergketens van den Zuidoostelijken rand, die ten deele op de Oostgrenzen van den Oranje-Vrijstaat en de Zuid-Afrikaansche republiek liggen: er zijn toppen van meer dan 3000 M bij, zelfs van 3400 M. Zoo is in het Zuiden- en Zuid-Oosten het hoogland door grootsche bergketens van het kustgebied afgescheiden en op vele plaatsen is de verbinding tusschen kust en binnenland dan ook moeilijk.

Aan den voet der Zuidelijke ketens ligt eene groote, nog 1000 M hooge vlakte, zich van het Oosten naar het Westen uitstrekkende en de Groote Karroo geheeten. De bodem er van is roodachtig, hard: hij bestaat uit zand en leem. Door het graven van putten — hier en daar sprong het water zelfs met kracht in groote hoeveelheid

te voorschijn — heeft men in de laatste jaren vele streken van deze dorre vlakte in vruchtbaar land herschapen. Van de Karroo daalt het land in vrij hooge ketens (als het Zwarte woud of de Vogezen), naar het lage terras langs de zee.

Om dus van de Zuidkust het Afrikaansche hoogland te bereiken, heeft men rondgebergten en plateaus over te trekken. Eerst het terras langs de kust 80 à 100 M hoog; dan volgen ketens van 1000 tot 1500 M, daarop het terras de Groote Karroo, 1000 M hoog, en aan den Noordrand van deze vlakte verheffen zich de hooge ketens, die haar van het Groote Zuidafrikaansche hoogland scheiden.

In het Zuid-Oosten, in Kaffraria en Natal, geschiedt de daling sneller: met enkele voorketens dalen de Drakenbergen steil naar de kust.

Naar het Noorden toe verwijderd de Oostrand van het Zuidafrikaansche hoogland zich steeds verder van de kust, die eene buiging Oostwaarts maakt. Daardoor ligt tusschen het hoogland en den Indischen oceaan eene vrij breede kustvlakte, heet en moerassig en dan ook berucht door moeraskoortsen: dat is het Portugeesche gebied.

Aan de Westzijde vindt men, ten minste ten Noorden van den mond der Oranje-rivier, het hoogland in twee zeer dorre terrassen tot de kustvlakte dalen: terrassen van 1000—1200 en van 600—700 M hoog. Terwijl aan de Oostzijde een groot aantal kustriviertjes in zee loopen, vindt men aan de Westzijde slechts waterloopen, alleen in sommige tijden met water gevuld. Deze streek is Duitsch gebied (Damara en Groot-Nama).

Of eene streek vruchtbaar is, hangt niet alleen van den aard des bodems, maar ook van de vochtigheid af. Waar geen voldoende hoeveelheid water aanwezig is, vindt men geen plantengroei.

In Zuid-Afrika nu [is het over 't geheel in dit opzicht treurig gesteld. Het blijkt reeds daaruit, dat de meeste negerstammen regenmakers — „regendokters” worden ze genoemd: personen, die beweren het te kunnen laten regenen — als halfgoden eeren en ontzien. De eenige streek, waar vrij wat water valt, zijn de bergranden in 't Zuiden en Zuid-Oosten. De Oosten- en Zuid-Oostenwinden, door die bergen omhoog gedreven, brengen er regen, maar strijken verder over het Afrikaansche hoogland heen, zonder regen te geven. Daarom vindt men in het Zuiden en Zuid-Oosten tal van kleine kustrivieren, wier bronnen op de hooge bergen gelegen zijn en die na een korten, snellen loop zich in zee storten, zooals de Tugela met de Buffalo in Natal. Op de Drakenbergen liggen ook de bronnen van de Oranjerivier en wel in Basoeto-land. De rivier vormt de Zuidgrens van de Oranje-Vrijstaat en neemt dan hare grootste zijrivier de Vaal op, die in de bergstreken van de Transvaal, bij Ermelo, ontspringt en met de Kliprivier de grens tusschen dit land en den Oranje-Vrijstaat vormt.

Als de Oranjerivier de Vaal heeft opgenomen betreedt ze het dorre hoogland en ontvangt geen zijrivieren van belang meer. In den bodem heeft ze zich een diep bed uitgeslepen met steile rotsige oevers. Ze bezit tal van ondiepten; in den regentijd op sommige plaatsen 1000 M breed, is zij in den drogen tijd doorwaadbaar. Voor en in den 2400 M

breeden mond liggen tal van zandbanken. Voor het verkeer heeft de rivier dan ook weinig beteekenis.

In het geheele midden en Westen wordt niet ééne rivier aangetroffen: geulen, die zich in den regentijd met water vullen, maar waar men in den drogen tijd nauwelijks enkele poelen vindt, zijn er de „wateren”.

In het Oosten is de toestand — gelijk we reeds zagen beter. Behalve vele kustrivieren vindt men er de Krokodillenrivier of Limpopo, die de Noordgrens van de Zuidafrikaansche republiek vormt en de Olifantsrivier opneemt. Zij bezit watervallen en heeft een moerassigen mond; voor de scheepvaart is ook zij ongeschikt.

En nu enkele opmerkingen over de temperatuur.

Daar de streek ten Zuiden van den evenaar ligt, heeft ze zomer, als het bij ons winter is.

Kaapstad ligt op 34° Zuiderbreedte en dus iets dichter bij den evenaar dan de Zuidpunt van Spanje. We kunnen er dus ongeveer de temperatuur verwachten, die in Zuid-Spanje heerscht. Ongeveer, want behalve van de ligging ten opzichte van den evenaar is de temperatuur eener streek nog van veel andere omstandigheden afhankelijk.

't Spreekt b.v. van zelf, dat op het hoogland eene andere temperatuur heerscht, dan in de kuststreken. De gemiddelde jaartemperatuur is in Kaapstad 16,7° C. (in ons land ongeveer 10°); de koudste maand, Juli, heeft er eene gemiddelde temperatuur van 12,5° (in ons land 1,5°), de warmste maand, Januari van 20,9° (bij ons 18,4°). Op het

Zuidelijk deel van het hoogland, dus in het Zuid-Oosten van de Transvaal en den Oranje-Vrijstaat, zal de gemiddelde jaartemperatuur ongeveer 15° C. bedragen. De zomer (Januari) is er heet (23° C = $73,5^{\circ}$ F, *gemiddeld*), de

Transvaalsche boeren.

winter is er betrekkelijk koud, vooral 's nachts, zoo dat waterplassen soms met een laagje ijs bedekt zijn. 't Komt zelfs voor, dat Kaffers doodvriezen, — wat bij de toch betrekkelijk geringe vorst niet voor hun weerstandsvermogen pleit. 't Sneeuwt er wel eens, maar de sneeuw

blijft niet lang liggen. Alleen in de hooge randgebergten, met name in de Drakenbergen, kunnen groote massa's sneeuw vallen. Zoo ligt er nu, volgens de berichten, nog heel veel sneeuw.

De regentijd is op het hoogland hoofdzakelijk de zomer (dus onze winter); dan zwellen de kleine rivieren soms tot breede stroomen.

Met temperatuur en vochtigheid staat natuurlijk de plantengroei in onmiddellijk verband. Aan de warmer, vochtiger Oostkust van Zuid-Afrika vindt men tropische wouden, hier en daar kleine bosschen door savannen afgebroken; ja, tot aan Port Elizabeth toe komen palmen voor, die in het midden en Oosten niet ten Zuiden van 21° Zuiderbreedte gevonden worden. In het Kaapland vinden we, voor zoover de Zuidelijke helft betreft woud en cultuurland der subtropische zone, — dus als in 't uiterste Zuiden van Europa. De republieken zijn, gelijk we zagen, in de bergstreken vrij regenrijk, maar naar het midden en Westen neemt de regenhoeveelheid af. Daar vindt men grasstreken, die naar het Westen overgaan in de woestijnachtige steppen van de Kalahari. Bij de berggroepen in den Westelijken rand komen bosch en gras voor, maar de kuststreken zijn naakte zand- en steenwoestenijen, bijna regenloos en bijna zonder plantengroei: zóó is het grootste deel van het Duitsche gebied!

Het geheele midden bestaat hier uit dorre streken, waar de bodem slechts mul zand is, daar uit streken met

laag struikgewas bezet of bedekt met gras. Natuurlijk dient men bij eene reis zooveel mogelijk de open plekken te houden, d. z. dus de zandige streken. De raderen der wagens zinken soms diep in het zand; vandaar dat één wagen dikwijls met twintig tot dertig ossen bespannen is. De sterke, volhardende, bedaard loopende os is voor zulk een' tocht beter geschikt dan het paard. Toch neemt men bij elke reis ook paarden mede, daar men door de jacht een deel der levensmiddelen moet verkrijgen. En ter begeleiding van paarden en ossen, en om deze dieren te verzorgen, heeft men steeds een vrij groot aantal inboorlingen noodig, zoodat elke reis meer of min een karavaantocht wordt. Gewoonlijk kiest de kleine karavaan den weg door de droge bedding eener rivier. Daar toch heeft men kans nu en dan overblijfselen van het rivierwater aan te treffen: poelen en plassen, die echter dikwijls slijkerig zijn of verontreinigd door leeuwen, olifanten en zooveel andere dieren, die er des avonds hun' dorst komen lesschen. Komt men in den namiddag bij zulk een' plas, dan duurt het geruimen tijd voor de dieren gedrenkt en verzorgd zijn. En dan moet de reiziger aan zulk een leven gewend wezen om een gerusten nacht door te brengen: voortdurend hoort men het gebrul van den leeuw; groote vuren moeten de dieren op eerbiedigen afstand houden.

Waar in het Zuiden zich Europeanen gevestigd hebben zijn de groote wilde dieren grootendeels verdwenen. Leeuwen komen in het Kaapland niet meer voor; in het Noorden

en Oosten van de Transvaal worden ze nog wel gezien; dáár leven ook nog olifanten in troepen van 20 stuks en meer. In het Duitsche gebied en het midden vindt men de giraffe. De grasstreken zijn bevolkt door herten en reeën, gnoe's, kwagga's, springbokken, antilopen, buffels en zebra's. Ook wilde varkens komen veel voor. Van veel belang is de struisvogel. Zijne veeren worden bij groote hoeveelheden uitgevoerd, zijne eieren (elk ei staat met 24 hoendereieren gelijk!) door de inboorlingen genuttigd. Mieren werpen hooge heuvels op en sprinkhanen strijken soms in zwermen neer en vernietigen den oogst. De lastige tsetsevlies steekt paarden en runderen en doet ze langzaam sterven.

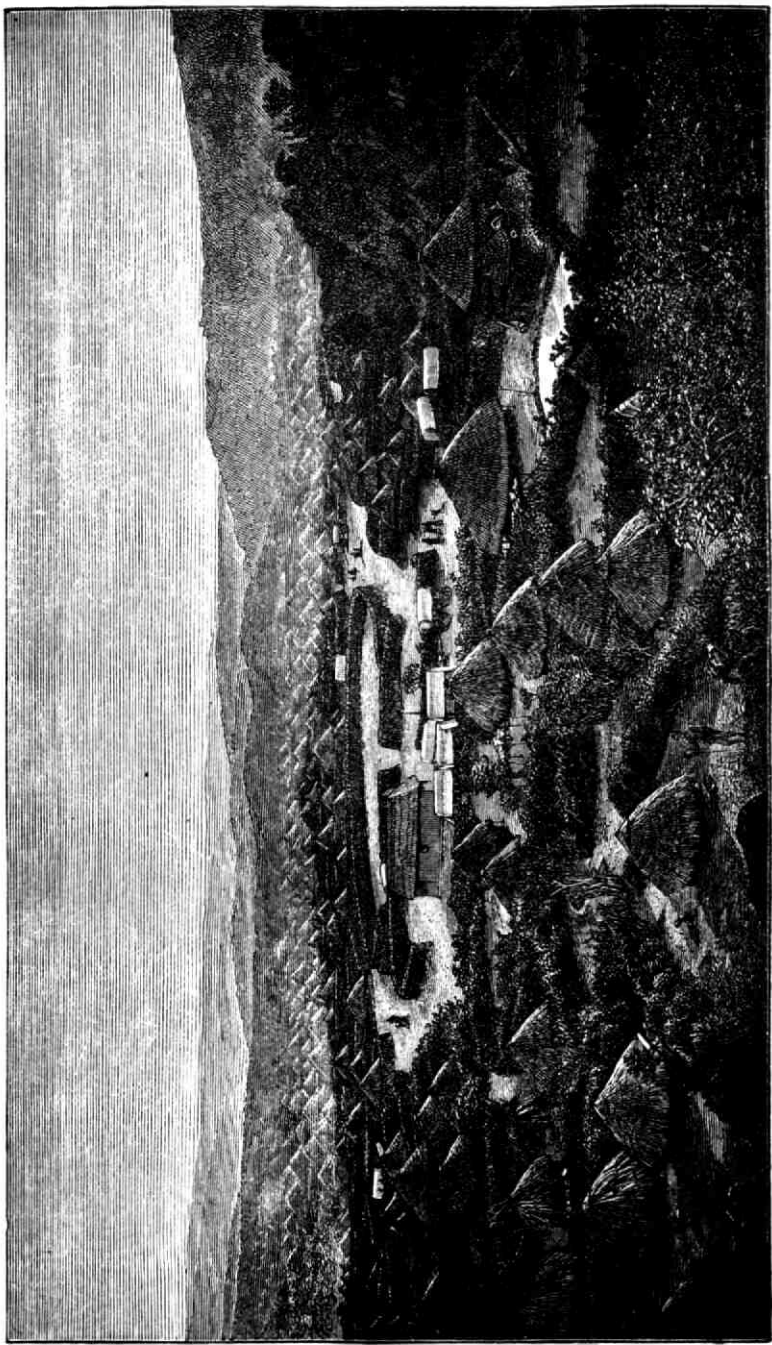
Waarschijnlijk bewoonden Hottentotten en Boschjesmannen eenmaal het geheele uiterste Zuiden van Afrika. Maar sterke negerstammen kwamen uit het Noorden, maakten zich van de beste streken — de Oostelijke dus — meester en de oorspronkelijke bewoners moesten zich naar de dorre vlakten van de Kalahari-woestijn en de Westkust terugtrekken. Dáár vindt men ze heden ten dage nog. Hun huidkleur is geelachtig, bleek; de Boschjesmannen zijn klein en mager. Hun hoofdbedrijf is de veeteelt, maar ook de jacht oefenen ze gaarne uit. Rupsen, witte mieren, sprinkhanen worden gegeten; wortels, knollen en meloenen opgezocht of uitgegraven.

Voor al de Boschjesmannen leiden een rondtrekkend leven.

In de door Europeanen bewoonde streken zijn ze als 't ware onder de bevolking verdwenen.

Van de Negerstammen moeten we allereerst de Kaffers langs de kust noemen, waartoe de Zoeloes, de Swasis en de Tongas behooren. Zij leven voornamelijk van veeteelt en zijn krachtige volken. In het binnenland wonen de Beet-sjoeanen langs de Westgrenzen van de Transvaal; zij zijn in een aantal stammen verdeeld, o.a. behooren de Bacuena er toe, wier hoofdplaats op het plaatje is afgebeeld. Aan de Zuidoostgrens van den Oranje-Vrijstaat wonen de Basoeto's, evenzeer een negerstam.

De kolonisatie van Zuid-Afrika begon in 1652, toen de Nederlanders zich aan de Kaap vestigden. Sedert den Napoleonischen tijd is het Kaapland Engelsch. Aanvankelijk bestond de bevolking der kolonie bijna uitsluitend uit Nederlanders. Om het Engelsche element er te versterken, werden in 1820 een groot aantal Schotten naar het Kaapland gezonden: zij vestigden zich om de Algoa-baai en stichtten daar Port Elizabeth. De Hollandsche boeren, die met tegenzin hun land in Engelsche handen hadden zien overgaan, trokken naar Natal (de zoogenaamde *Groote trek*), vereenigden zich daar met de weinige Engelschen, die er zich gevestigd hadden, stichtten Pieter Maritsburg en verklaarden Natal tot een onafhankelijken staat (1839). Anderen trokken Noordwaarts, over de Oranje-rivier, en stichtten in 1842 den tusschen deze en de Vaal-rivier gelegen Oranje-Vrijstaat. De Engelschen bezetten echter in '48 den Vrij-

Hoofdstad der Bacuena.

staat, maar verklaarden in '54 het land weer voor onafhankelijk. Intusschen had het Engelsch bestuur tengevolge gehad, dat vele boeren de Vaal overgetrokken waren en de Transvaal hadden gesticht. In '77 werd deze door de Engelschen geannexeerd, maar na een' opstand in '80 moesten zij het land onafhankelijk verklaren: den 23 Maart '81 werd aan Langnek de vrede gesloten, waarbij Engeland wel de suzeriniteit behield, maar Transvaal zijne zelfstandigheid teruggaf.

Intusschen hadden de Engelschen reeds in '43 Natal genomen, in 1871 West-Griqualand, in 1877 Zoeloeland, in 1891 Basoetoland. Britsch Beetsjoeanaland werd in 1885 geannexeerd, en van hier drong men steeds Noordelijker door. (Het grootste deel van het Noordelijk gebied — Rhodesia, enz. — werd in 1889 in bezit genomen).

Zoo bezit Engeland in Zuid-Afrika een reusachtig gebied, eene oppervlakte van 2.455.000 KM² omvattende, dat is bijna 75 maal ons land! Maar het groote gebied is zéér dun bevolkt: er wonen nauwelijks 6,5 millioen menschen (ons land ruim 5 millioen).

Het belangrijkste is nog altijd het Kaapland, met ruim 1,5 millioen inwoners. De voornaamste haven is *Kaapstad*, aan de Tafelbaai, thans door een' spoorweg met *Boelawajo* in Rhodesia verbonden. De spoor loopt langs de Westgrenzen van den Oranje-Vrijstaat en de Transvaal, over *Hopetown* (brug over de Oranje-rivier bij het station Orange-River), *Kimberley* (met zijne diamantgroeven), *Taungs*, *Vrijburg*, *Mafeking* en *Shoshong*. De tweede haven is *Port Elizabeth*, met een' spoorweg over *Middelburg* naar *Colesberg*,

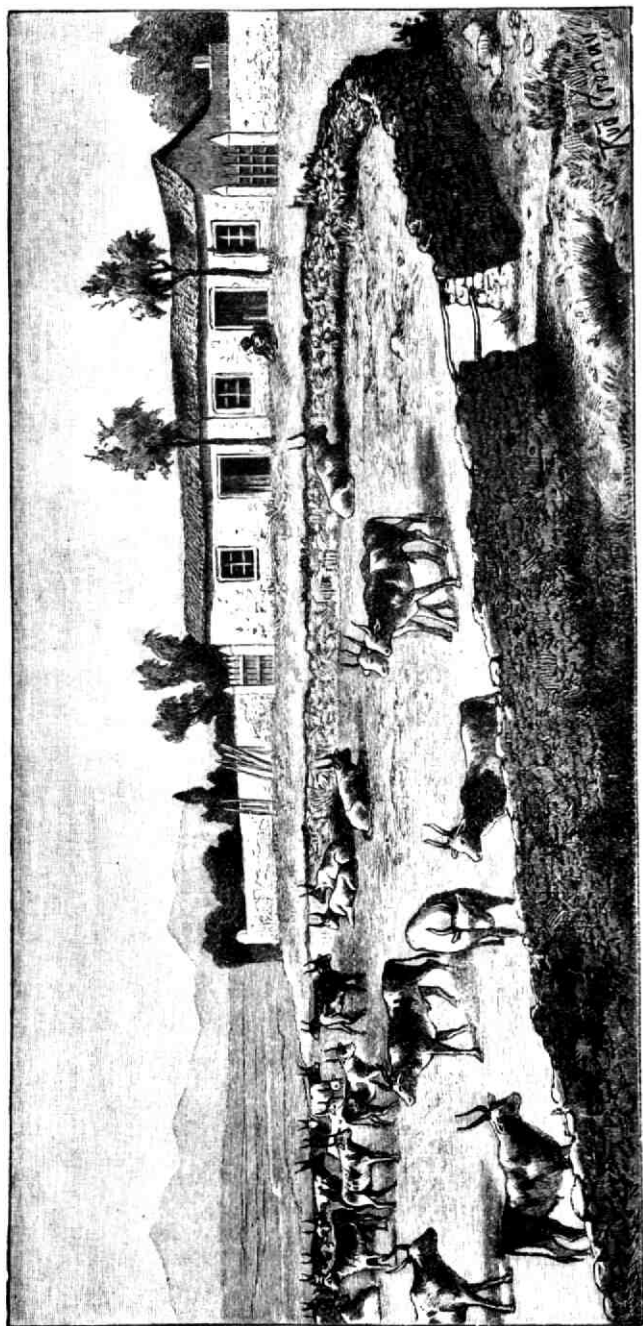
de derde *East London* met een' spoorweg naar Burgersdorp; beide sporen sluiten aan bij den spoorweg door den Oranje-Vrijstaat naar de Transvaal. Een tak van den spoorweg naar Port Elizabeth gaat naar de haven *Prince Alfred*.

Beschouwen we thans de republieken wat nader. Allereerst de ligging.

Gelegen (ongeveer) tusschen 22 en 30° Zuiderbreedte, omvatten ze een deel van het Afrikaansche hoogland en van den Oostelijken rand. De Oostelijke deelen zijn dus bergachtig, de Westelijke meer vlak. Van de Engelsche en Portugeesche bezittingen in het Oosten zijn ze door hooge ketens gescheiden, naar de Westzijde, naar Engelsch Beetsjoeanaland, liggen ze meer open.

De Oostelijke grenzen worden gevormd allereerst door de *Caledon*, eene rechter-zijrivier van de Oranje-rivier; ze scheidt den Oranje-Vrijstaat van Basoeto-land en ontspringt op den 3400 M hoogen *Mont aux Sources*. Daar liggen ook de bronnen van de reeds vroeger genoemde *Tugela*, de hoofdriivier van Natal, en van de *Oranje-rivier*. De laatste wordt aanvankelijk ingesloten door de *Maloeti-bergen* aan de zijde van den Oranje-Vrijstaat, en de *Drakenbergen* (*Kathlamba*) aan de Oost- en Noord-Oostzijde. Die Drakenbergen vormen ook de hoog gelegen grens met Natal. Verschillende passen voeren hier van het hoog gelegen deel van den Oranje-Vrijstaat naar de dalen van Natal, maar door slechts twee passen loopen wegen.

Allereerst door de *Van Reenens pas* de weg van Bethlehem en Harrismith naar Ladysmith, thans spoorweg,

Transvaalsche boerenwoning.

aansluitende bij de lijn Pretoria — Port Natal (Durban). Dit is van Natal uit de belangrijkste toegang naar de Vrijstaat.

De tweede belangrijke pas is de *Bothas-pas*, waardoor de weg van Vrede naar Newcastle loopt.

Tusschen beide liggen nog, van het Noorden naar het Zuiden gerekend, de *Mullers*-, de *Sunday*- (bij Wagonmakersvlei), de *Cundycleugh*- en de *De Beerspas*. Door deze passen loopen slechts paden. Zuidelijker de *Bezuidenhoutspas*.

Langs de Oostelijke grenzen verder gaande komen we nu aan het punt waar Natal, de Transvaal en de Vrijstaat samentreffen. Daar vinden we den gedenkwaardigen *Majubaberg*, daar ligt de hoofdweg van de Transvaal naar Natal. Een vrij breed dal van deze kolonie schuift hier als eene wig tusschen de berglanden in: in dat lagere deel liggen *Dundee*, *Glencoe*, *Konigsberg*, *New-castle* en *Charlestown*, er door loopt de spoor van Port Natal naar de Transvaal. Van alle zijden, behalve in 't Zuiden, door bergen ingesloten, daalt men van de Transvaalsche en Vrijstaatsche hooglanden naar dit dal. Een vereenigingspunt van de wegen is New-castle (weg door den reeds genoemde Bothas-pas uit het Westen, weg langs Majuba en Langsnek uit het Noorden, weg van Utrecht uit het Oosten) ¹⁾.

De spoor loopt verder langs *Volksrust*, over de *Zand-*

¹⁾ Dat dit punt, gelijk men weet, door de Engelschen direct werd opgegeven is dus geen wonder. Newcastle, van drie zijden door de bergen ingesloten, van al deze zijden door de boeren bestookt kunnende worden, was niet te houden, te meer daar de boeren, door een Zuidelijke pas over te trekken de verdedigers geheel konden insluiten.

spruit (Zandrivier-station), *Standerton*, *Terblans*, *Heidelberg*, *Rietvlei* ¹⁾ naar *Pretoria*.

Het geheele Oosten van de Transvaal wordt ingenomen door een uitgestrekt bergland, met ketens in verschillende richtingen, en met betrekkelijk weinig wegen. In de buurt van Lydenburg verheft het zich in de *Mauch-spits* tot 2660 M, in den *Spitskop*, tot 2220 M. Het Oostelijk ketengebergte, op de grens van het Portugeesch gebied noemt men wel *Lombombo-gebergte*. In het midden hiervan ligt eene diepe insnijding, de bekende *Komati-poort*, waardoor de *Komati* stroomt en waardoor de spoorweg van Lorenzo Marquez (aan de Delagoa-baai) van de kustvlakte het hoogland bereikt. De spoor loopt verder over *Nelspruit*, *Alkmaar*, *Bergendaal*, *Wonderfontein*, *Middelburg* naar Pretoria. Een Zuidelijke tak gaat over *Eureka* naar *Barberton*, een Noordelijke naar *Lydenburg*. Van Komati-poort naar Leydsdorp is een spoor in aanleg.

De Olifantsrivier stroomt dwars door het bergland, en ontvangt links en rechts een groot aantal zijrivieren.

In het Noorden, Westen en Zuid-Westen wordt de grens der Republieken niet door gebergten gedekt: daar liggen de staten open ²⁾. In het Noorden vormt de Limpopo of Kroko-

¹⁾ Vlei, welk woord men in verschillende namen ontmoet, beteekent een moeras.

²⁾ Dat de boeren zich alle moeite geven den spoorweg Kaapstad—Bulawajo onbruikbaar te maken, gelijk uit de telegrammen blijkt, is geen wonder: niet alleen snijden ze den toevoer naar Rhodesia af, maar ook bemoeilijken ze den aanvoer van troepen naar de zooveel zwakker Westelijke grenzen.

dillenrivier de grens. In den regentijd is ze 60 à 80 M breed, in den drogen tijd op vele plaatsen doorwaadbaar. Hare linkerzijrivier de Marico vormt de grens van de Derde poort af. Plaatsen van belang liggen hier niet: kleine dorpen en boerenhofsteden. Tegenover het Engelsche Mafeking liggen *Zeerust*, *Ottoshoop* en *Lichtenberg* (tusschen de laatste twee ligt een fort).

De weg (niet de spoorweg) tusschen Mafeking en Taungs loopt juist langs de Transvaalsche grens.

Geheel in het Zuidwesten van de Transvaal ligt *Christiania*. Hier verlaat de *Vaal-rivier* de republieken.

Zuidelijker ligt de vereeniging van *Modderrivier* en *Riet-rivier* juist op de grens. Tusschen de rivieren ligt het diamantrijke *Kimberley*, met de hoofdplaats van denzelfden naam (30.000 inwoners); tegenover Kimberley ligt *Boshof*.

De *Oranje-rivier* vormt de Zuidgrens van de Oranje-Vrijstaat; bij *Ramah* treedt ze geheel op Engelsch gebied; bij *Oranje-rivierstation*, in de buurt van *Hopetown* ligt de spoorbrug. De sporen van Port Elizabeth en East London snijden de rivier bij *Norwals Ponton* en *Bethulie*.

Hebben we de grenzen beschouwd, ten slotte moge nog eene korte schets van elk der republieken volgen.

De *Zuid-Afrikaansche republiek* beslaat eene oppervlakte, tienmaal zoo groot als die van ons land. Gelijk we zagen is het Oosten bergland: dit is *het gebroken veld*.

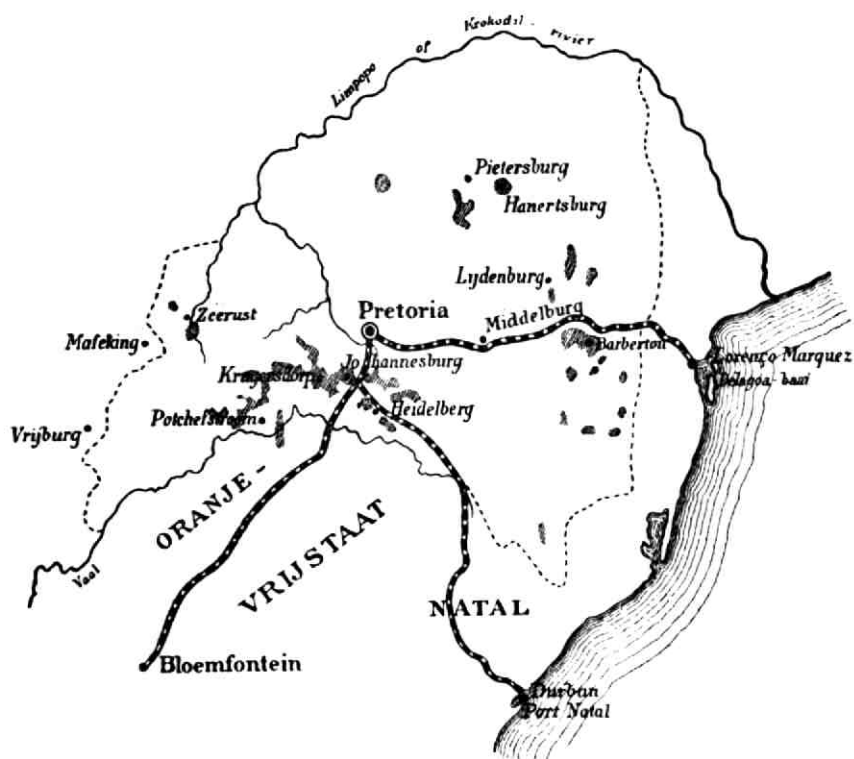
Het Westen is vlak, behoort tot het Afrikaansch plateau; maar er verheffen zich kleine berg- en heuvelruggen, en

enkele alleenstaande hoogten; meestal hebben ze den vorm van een afgeknotten kegel: het zijn tafelbergen en de boeren noemen ze *kopjes* (koppies). Zulk een, van het Westen naar het Oosten strijkende bergreeks vormen de *Witwatersrand* en de iets Noordelijker liggende *Magaliesbergen*. Zij verdeelen het meer vlakke land in twee deelen: een kleiner Zuidelijk, en een groot Noordelijk. Het eerste is het *Hooge veld*, het laatste het *Boschveld*. Het Hooge veld watert af door tal van kleine rivieren, die in de Vaal uitstroomen. Door zijne hooge ligging is het vrij koel. Het levert best gras, terwijl er ook landbouw kan worden uitgeoefend.

Het Boschveld is meer dor; in den drogen tijd hebben de rivieren (*Limpopo*, *Marico*, *Zand-rivier*, *Nijl*) er vaak groot gebrek aan water. Hier en daar verzamelt het water zich in kommen (*pannen* geheeten) tot meren, waarvan enkele zout bevatten (vandaar de naam *Zoutpansbergen*, in 't Noorden), maar waar voldoende water aanwezig is (op vele boerenhoeven zijn putten aangelegd; men zoekt bronnen op) daar is het landschap vruchtbaar. Bij de rivieren vindt men bosschen van mimosa's en accacia's; maar in het Noorden groeien alleen in den regentijd planten.

Het meeste bosch moet men echter in het Gebroken veld zoeken, waar de bergen een rijker neerslag veroorzaken; daar vindt men ook beste weigronden.

Landbouw en veeteelt zijn de hoofdmiddelen van bestaan voor de stichters der republiek en hunne nakomelingen. De veeboer houdt runderen, schapen, geiten, paarden en struisvogels.

De Zuidafrikaansche Republiek .
 ■■■ Goudvelden .

De ontdekking der minerale schatten heeft later duizenden vreemdelingen doen immigreren.

Van die mineralen moeten vooral goud, ijzer, koper, lood, kolen en diamanten genoemd worden. Vooral het goud deed velen in het land komen. In de laatste jaren zijn rijke beddingen gevonden in den Witwatersrand, waar *Johannesburg* in korten tijd tot eene stad met meer dan 100.000 inwoners wies, de grootste stad van geheel Zuid-Afrika. Hier ligt ook *Krugersdorp*, *Boksburg*, *Elsburg* en *Heidelberg*, alle in de buurt van goudvelden en bijna alle door spoorwegen verbonden, gelijk het kaartje aanwijst. Voorts liggen goudvelden bij *Barberton* (aan een' tak van den Delagoa-spoorweg), bij *Smitsdorp* (ten Zuid-Westen van Pietersberg), *Haenertsburg*, *Leijdsdorp* en *Lijdenburg* en op vele andere plaatsen.

In de laatste jaren leverde de Transvaal reeds meer goud dan de Vereenigde Staten van Noord-Amerika of dan Australië. De goud-uitvoer beliep eene waarde van 8 millioen pond sterling, waarvan alleen de groeven aan den Witwatersrand meer dan 7 millioen leverden. In 1896 werkten 9400 blanken en 64000 kleurlingen in de mijnen.

Steenkolen vindt men vooral in de districten Boksburg, Heidelberg, Middelburg en Lijdenburg. De mijnen leverden in 1896 reeds bijna $1\frac{1}{2}$ millioen ton (waarde ruim 7 millioen gulden).

Natuurlijk was het voor de republiek van groot belang door een' spoorweg met eene goede haven aan den oceaan verbonden te zijn, het was eene levenskwestie voor de zich ontwikkelende republiek. De aanleg van zulk een

spoorweg door de hooge randgebergten leverde velerlei moeilijkheden op en was een kostbaar werk. Thans is Pretoria door spoorwegen met verschillende havens verbonden. De kortste verbindingen zijn die met Port Natal en Lorenzo Marquez. Over deze havens ging in den laatsten tijd dan ook het grootste deel van den in- en uitvoer. Hoezeer de republiek vooruitgang blijkt o.a. uit den steeds stijgenden invoer. Deze beliep:

in 1886:	494.000	pond	sterling.
„ 1890:	3.699.000	„	„
„ 1894:	6.440.000	„	„
„ 1896:	14.088.000	„	„

De wetten der republiek berusten grootendeels op de grondwet van 1858.

Aan het hoofd van het rijk staat de *Staatspresident*, thans de heer PAUL S. J. KRUGER (herkozen in 1898). Hij wordt voor den tijd van vijf jaren gekozen door de stemhebbende burgers, bij meerderheid van stemmen; bij aftreding is hij terstond herkiesbaar.

De Staatspresident oefent de *uitvoerende macht* uit en wordt daarin bijgestaan door den *Uitvoerenden Raad*. Met toestemming van dezen verklaart hij oorlog en sluit hij vrede; maar hij is verplicht vóór de oorlogsverklaring zoo mogelijk eerst den Volksraad bijeen te roepen, terwijl deze het vredetractaat moet goedkeuren.

Deze *Volksraad* is de *wetgevende macht*. De leden er

van worden gekozen door burgers. Alleen blanken kunnen door naturalisatie burger en daardoor kiezer worden. Om tot lid van den Volksraad gekozen te kunnen worden, moet men minstens 3 jaren stemrecht bezitten, in het bezit van vaste goederen zijn, gelegen op het grondgebied der republiek en lid zijn van de Protestantsche Kerk. In de grondwet van '58 was zelfs bepaald, dat Katholieke kerken niet mochten gesticht worden, maar de Volksraad heeft in 1870 deze bepaling vervallen verklaard. Art. 20 dier wet bevat: „Het volk wil zijne Nederduitsch-Hervormde godsdienstleer, zooals die in 1618 en '19 op de Synode te Dordrecht is vastgesteld, in hare grondbeginselen blijven behouden en de Nederduitsch-Hervormde Kerk zal de Kerk van den Staat zijn.”

Art. 6 luidt, dat allen, die zich op het grondgebied van het rijk bevinden, gelijke aanspraak hebben op bescherming van persoon en goederen. Het grondgebied staat voor elken vreemdeling open, die zich onderwerpt aan de wetten der republiek. Gelijktelling van kleurlingen en blanken bestaat echter noch in de Kerk noch in den Staat (art. 9).

Het rijk is in *districten* verdeeld; aan 't hoofd van elk staat een landdrost en heemraden.

De *rechtspraak* wordt uitgeoefend door:

1. een hooggerechtshof, uit 2 of 3 leden bestaande;
2. een rondgaand hof, dat zijne zittingen of een of meer districten samen houdt;
3. de landdrosten.

In tijd van oorlog zijn alle blanken van 16 tot 60 jaren

dienstplichtig, terwijl ook kleurlingen tot den dienst kunnen geroepen worden.

Wat de finantiën der republiek betreft, in 1897 be-
droegen:

de uitgaven	52,4	millioen	gulden.
de inkomsten	53,4	"	"
en beliep de staatsschuld	33	"	"

Ofschoon in 1881 de wapenstilstand met Engeland tot stand kwam, werd eerst in 1884 eene nieuwe conventie door den Volksraad goedgekeurd. Daarbij werd de suze-
reiniteit van Engeland teruggebracht tot de controle op de
buitenlandsche betrekkingen van de republiek; voor binnen-
landsche aangelegenheden werd deze geheel vrij.

De *Oranje-Vrijstaat* is ongeveer viermaal zoo groot als
ons land. Gelijk de rivieren aanwijzen daalt de bodem van
de Oostelijke grensgebergten naar het Westen. Grootendeels
behoort het land tot het vlakke plateau, bezet met heuvel-
rijen en kopjes. Het is er droger en ook iets kouder dan
in de Transvaal. Boomen vindt men dan op de vlakten ook
bijna niet; alleen in de dalen en bij de rivieren, waar steeds
of bijna steeds water voorhanden is. In het Oosten is land-
bouw mogelijk, in het Westen alleen bij kunstmatige be-
sproeiing. Maar voor veeteelt is het land goed geschikt. Zeer
groot is dan ook het getal schapen, terwijl eveneens
struisvogels gehouden worden. Handel wordt er gedreven
in wol, struisveeren, vee, huiden. Koren wordt ingevoerd.
De bodem bevat diamanten (vooral bij Fauresmith in 't

Zuid-Westen), ijzer en steenkolen (bij de Vaal- en bij de Oranjerivier).

De invoer beliep in 1897 eene waarde van $1\frac{1}{4}$ millioen pond sterling, de uitvoer van $1\frac{3}{4}$ millioen. 't Meest ging over de Kaapsche havens en Port Natal.

De inrichting van het bestuur komt grootendeels met die der Zuidafrikaansche republiek overeen.

Aan het hoofd staat de *President*, voor vijf jaar gekozen (M. TH. STEIJN, 1896—1901). Ook hier is een *Uitvoerende Raad* en een *Volksraad*, die uit 60 leden bestaat, waarvan om de 2 jaren de helft aftreedt. Onder een *Hooggerechtshof*, bestaan de rechtbanken der *landdrosten* en der *heemraden*.

In 1897 beliepen :

de uitgaven	39	millioen	gulden
de inkomsten	41	"	"
en bedroeg de staatsschuld	21	"	"

Uitgaven van JOH YKEMA, 's-Gravenhage

Robinson Crusoe's Leven en zonderlinge Lotgevallen

DOOR

DANIËL DEFOE.

Uit het oorspronkelijk Engelsch naverteld

DOOR

P. LOUWERSE.

(Met 70 fraaie houtgravuren en een plattegrondskaartje).

Prijs ingenaaid f 1.60.

Gebonden f 1.90.

„Nu dat het boek compleet voor ons ligt, blijft ons slechts over te zeggen, dat het heele werk prachtig is uitgevoerd. Het worde in zijn nieuw gewaad een huisboek voor onze Hollandsche jongens”.

De Nederl. Spectator

Met Robinson Crusoe — tien jaar op reis

DOOR

P. LOUWERSE.

Met 52 fraaie Houtgravuren.

PRIJS INGENAID f 1.60 — GEBONDEN f 1.90.

De uitgever heeft zorg gedragen voor eene keurige uitvoering, terwijl de zeer fraaie illustraties niet weinig tot het aangename uiterlijk van dit aanbevelenswaardig kinderwerk bijdragen.

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage.

Baviaan en Prinsesje.

EEN VERHAAL VOOR JONGELIEDEN

DOOR

P. LOUWERSE.

Met acht platen naar teekeningen van J. HOYNCK VAN PAPENDRECHT.

Prijs ingenaaid f 1.60 — Gebonden f 1.90.

„Baviaan en Prinsesje” zal den jeugdigen lezer aangenaam bezig houden, zal hem boeien. In *dit* opzicht staat het *gelijk* met tal van boeken, die dezer dagen de pers verlaten.

„Baviaan en Prinsesje” zal de jeugd er toe brengen groote hoedanigheden des geestes te eeren, ook onder een ongunstig uiterlijk; deugd en ondeugd te beoordeelen en te waardeeren zonder aanzien des persoons; het zal in één woord een krachtigen invloed ten goede uitoefenen op lezer en lezeres, en in *dit* opzicht staat het *verre boven* den stroom van boeken, dien de goedgehartige al te milde Sint weder op het punt staat over de gelukkige jeugd uit te storten”.

Het Nieuwe Schoolblad.

J. STAMPERIUS.